

Eva räddade liv med sprejen

Dödsfallen på grund av överdoser minskar stadigt. Enligt polisen Mats Kemi kan de ha minskat med så mycket som två tredjedelar i hans distrikt, Stockholm och Lidingö. En viktig förklaring är beslutet att göra nässprejen naloxon mer tillgänglig.

Sverige har varit känt för att ha en hög narkotikarelaterad dödlighet, enligt vissa högst i Europa. Men en vändning har synts i statistiken, mellan 2019 och 2020 minskade dödligheten orsakad av narkotika och läkemedel med åtta procent. År 2020 avled 822 personer med denna dödsorsak. Minskningen fortsatte sedan, och år 2021 avled 774 personer av läkemedels- och narkotikaförgiftningar. Det här framgår av [Narkotikautredningens delbetänkande](#) som presenterades i höstas.

Mats Kemi är kriminalinspektör för grova brott vid polisen i Stockholm och säger att han har sett hur antalet dödsfall på grund av överdoser minskat dramatiskt. Han talar om en minskning med cirka två tredjedelar, och det han ser som orsaken är att regionen skriver ut naloxon mer än tidigare.

– Det räddar livet på många, då de är tillsammans två eller fler när de tar drogerna och någon av dem har naloxon i fickan. Och det är absolut inte så att färre brukar narkotika, tvärtom, säger Mats Kemi.

Eva Edqvist, som är med i ett metadonprogram sedan 2008, instämmer i Mats Kemis bild. Hon har själv vid två tillfällen varit med och räddat livet på personer som tagit en överdos av heroin, tack vare att hon haft naloxon. Ena gången var det en man som precis tagit överdosen när hon kom till platsen och lyckades häva andningsstoppet med hjälp av nässprejen.

Vid det andra tillfället försökte hon och en vän avråda en kvinna från att injicera heroin. De bad henne att åtminstone

inte ta så mycket och efter att kvinnan ändå injicerat blev hon livlös.

– Det lilla räckte för att hon skulle försvinna bort. Vi hade inte naloxon med oss då men jag hade hemma i närheten och sa *”tror du jag hinner om jag bränner järnet hem och hämtar?”*

Vännen gav andningshjälp mun mot mun under tiden och när Eva kom tillbaka med nässprejen efter cirka fem minuter använde de den. Då vaknade kvinnan till liv och började andas igen. Vännens och Evas insatser räddade livet på henne.

Om man tror att man kan ha behov av nässprejen så kan man få tillgång till den via sprutbytesprogrammet.

Det är inte ovanligt i Sverige, liksom i bland annat USA, att framförallt heroin, idag är spetsat med den livsfarliga drogen fentanyl. En del tar fentanyl medvetet, men det gäller långt ifrån alla.

I mars 2022 uttalade regeringen ambitionen att ingen ska dö till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftningar. Narkotikautredningen kommer med sitt slutbetänkande den 30 oktober, och anser att tillgången till naloxon ”ska ingå som en av flera insatser i ett nationellt program och att det måste bli möjligt för andra än hälso-och sjukvårdspersonal att i sitt arbete dela ut naloxon vid en opioidförgiftning”.

Elin Holmén är doktorand på Karolinska Institutet (KI) och psykiatrisjuksköterska på Beroendecentrum Stockholm. Hon har arbetat på Sprututbytesmottagningen i Stockholm sedan starten 2013 och forskar idag på heltid. Hon koordinerar den svenska delen i en internationell forskningsstudie med syfte att på olika sätt ta reda på mer om hur, när och var naloxon används. Deltagare har rekryterats från England, Wales, Skottland och Sverige, länder som valts ut delvis på grund av att de har en hög narkotikarelaterad dödlighet.

Varje deltagare utrustas med naloxon och är sedan med i

studien i sex månader. De flesta är personer som själva använder droger. Forskarna vill bland annat ta reda på hur många av de som utrustats med naloxon som bevittnar en överdos och hur många som använder naloxon för att behandla en överdos under studietiden. De samlar även in data om själva överdossituationerna och i vilken miljö de inträffar, berättar Elin Holmén.

En del av studien är kvalitativ, med djupintervjuer av deltagare. Det är för tidigt att uttala sig om resultat av studien. Elin Holmén framhåller att fler faktorer än tillgängligheten för naloxon säkert bidragit till färre dödsfall:

– Sprututbytesprogram har blivit mer tillgängliga och underhållsbehandling med metadon eller buprenorfin kan erbjudas fler. Men jag är helt övertygad om att naloxon räddar liv, och jag hör dagligen patienter berätta om att det gör nytta.

Före vändningen 2019-2020 ökade dödligheten till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftningar under flera decennier i Sverige. Under åren 2012–2020 dog i genomsnitt 890 personer årligen, och under tioårsperioden 2010– 2019 ökade dödligheten i oavsiktliga förgiftningar med 88 procent.

Text: Elin Engström

Fakta:

Naloxon är ett motgift mot alla sorters opioider. Exempel på opioider är heroin, metadon, fentanyl, buprenorfin, tramadol och oxikodon. En alltför stor dos av opioider kan medföra att andningen upphör. Utan motgift kan personen få syrebrist, och till slut hjärtstopp. Naloxon tar bort opioidernas effekt i ungefär en halvtimme och gör så att personen kan andas igen.

Källa: Narkotikautredningens delbetänkande s 19